

**ВІДПОВІДЬ ЄС НА ПОВНОМАСШТАБНУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ
(ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)****EU RESPONSE TO THE FULL-SCALE WAR IN UKRAINE (POLITICAL AND LEGAL ASPECTS)**

Гайворонський Д.А., студент III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Левченко В.Р., студент III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті «Відповідь ЄС на повномасштабну війну в Україні (політико-правові аспекти)» комплексно розглядається реакція Європейського Союзу (ЄС) на воєнний конфлікт в Україні, який виріс до повномасштабного рівня. Стаття аналізує дії ЄС щодо вжиття заходів для врегулювання кризи, підтримки України та забезпечення безпеки в регіоні. Висвітлюються дипломатичні, нормотворчі, економіко-правові, соціальні та політичні заходи ЄС, такі як санкції проти росії, політична підтримка України, забезпечення прав біженців, а також співпраця інституцій, агенцій ЄС з відповідними до повноважень органами України. Крім того, проаналізовано спеціальні норми права, впроваджені інституціями ЄС у сфері матеріально-технічного та професійно-кадрового забезпечення Збройних Сил України в контексті провадження нормотворчого підґрунтя для масштабування такої підтримки. Аналізується тяглість процесу ухвалення санкційних рішень, його поетапність, спостерігається санкційна еволюція через призму посилення тиску на росію. Розглядається розподіл повноважень між інституціями ЄС у сфері запровадження санкцій та утвореними допоміжними консультативно-дорадчими органами. Особливо розглядається, спричинена війною, посилення співпраці у сфері наближення до набуття повноправного членства України в ЄС та аналізуються актуальні проблематичні питання, що сповільнюють інтеграційний процес. Здійснено всебічний розгляд основних аспектів взаємно новоініційованих відносин між Україною та ЄС у правоохоронній сфері, а саме розслідування воєнних злочинів росії, а також збирання, обробка, систематизація наявної інформації про такі. У загальному контексті стаття аналізує відповідь ЄС на кризу в Україні з різних аспектів та робить висновки щодо дій ЄС у відповідь на повномасштабну війну, враховуючи її вплив на регіональну та міжнародну безпеку, стабільність та майбутні перспективи співпраці з Україною та іншими міжнародними партнерами.

Ключові слова: Європейський союз, Україна, політико-правові аспекти, санкції, війна, військовий конфлікт, відповідь ЄС, інституції ЄС.

The article «The EU response to the full-scale war in Ukraine (political and legal aspects)» comprehensively examines the response of the European Union (EU) to the military conflict in Ukraine, which has grown to a full-scale level. The article analyzes the actions of the EU to take measures to resolve the crisis, support Ukraine and ensure security in the region. Diplomatic, rule-making, economic-legal, social and political measures of the EU, such as sanctions against Russia, political support of Ukraine, ensuring the rights of refugees, as well as the cooperation of EU institutions and agencies with the relevant authorities of Ukraine, are highlighted. In addition, the special legal norms implemented by the EU institutions in the field of logistical and professional support of the Armed Forces of Ukraine in the context of the implementation of the rule-making basis for the scaling of such support are analyzed. The length of the sanctions decision-making process is analyzed, its phasing, sanctions evolution is observed through the prism of increased pressure on Russia. The division of powers between the EU institutions in the sphere of the introduction of sanctions and the created auxiliary consultative and advisory bodies is considered. The increased cooperation caused by the war in the field of bringing Ukraine to full membership in the EU is considered separately, and current problematic issues that slow down the integration process are analyzed. A comprehensive review of the main aspects of the mutually newly initiated relations between Ukraine and the EU in the law enforcement sphere was carried out, namely the investigation of Russian war crimes, as well as the collection, processing, and systematization of available information about such. In the general context, the article analyzes the EU's response to the crisis in Ukraine from various aspects and draws conclusions about the EU's actions in response to a full-scale war, taking into account its impact on regional and international security, stability and future prospects for cooperation with Ukraine and other international partners.

Key words: European Union, Ukraine, political and legal aspects, sanctions, war, military conflict, EU response, EU institutions.

Ще з 2014 року Україна знаходиться у фазі активних бойових дій, що зумовлено агресією з боку Російської Федерації. Анексувавши Кримський півострів та розв'язавши війну на Сході України, країна-агресор зажадала більшої крові. Нехтуючи прийнятими на себе зобов'язаннями відповідно до підписаних міжнародно угод між сторонами, та порушивши сотню міжнародно-правових договорів, новою кровопролитною сторінкою стала повномасштабна інтервенція російських військ 24 лютого 2022 року на території суверенної держави. Цей без перебільшення найтемніший проміжок часу за весь період незалежної України призвів до безпрецедентної кількості постраждалих та загиблих осіб серед цивільного населення, величезних збитків для економіки та соціальної сфери, зумовлено найбільшу міграційну кризу з часів Другої світової війни та ще безліч проблем, які просто на просто неможливо вмістити в одне речення. Війна на європейському континенті, природно, викликала і викрила низку кризисних моментів для Європейського Союзу, зокрема у політико-правовому аспекті, на які до теперішніх часів більшість і не звертала уваги в своєму порядку денному. Незважаючи на безліч викликів, які виникають перед Європейським Союзом, Україна залишається незламною в боротьбі за свій суверенітет та територіальну цілісність.

У цій статті були зроблено акцент на тому, як саме Європейський Союз реагував на повномасштабну війну в Україні та які політико-правові заходи були прийняті для захисту національних інтересів держав-членів, України та міжнародної безпеки.

Безспірно, що Європейський Союз є дуже впливовим гравцем на політичній арені Європи. Відповідно, наймасштабніший європейський конфлікт з часів Другої світової війни не міг залишитись без реакції зі сторони суб'єкта *sui generis*. Політико-правові аспекти відповіді ЄС на повномасштабну війну в Україні можна розділити на декілька сфер, охарактеризувавши кожна з них окремо.

Правоохоронна сфера

Важливу роль в означеному питанні відіграє Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінальної юстиції. Ще в березні 2022 року була створена спільна слідча група для розслідування злочинів Росії, вчинених на території України. [1].

Очевидно, що війна в Україні є найбільш задокументованим збройним конфліктом в історії людства. Сотні тисяч показань, речових доказів, висновків експертів – 1 червня 2022 року набув чинності Регламент 2022/838, який дозволив Євроюсту створити основну базу даних про міжнародні злочини (CICED). CICED – це унікальна спеціальна

судова база даних для збереження, зберігання та аналізу доказів основних міжнародних злочинів [2].

13.04.22 Рада ЄС ухвалила рішення про внесення змін до мандату Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні). Відповідно до оновленого мандату КМЄС в Україні тепер уповноважена надавати органам влади України допомогу, необхідну для розслідування й кримінального переслідування будь-яких міжнародних злочинів, вчинених в умовах неспровокованої і невинуватої військової агресії Росії проти України [3].

Економічна сфера

ЄС, як в першу чергу союз, відповів на повномасштабну війну в Україні відповідним чином.

Для України був впроваджений «транспортний безвіз». 29 червня 2022 року була підписана Угода між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом. Цей міжнародно-правовий акт містить низку спрощень та полегшень діяльності українським експортерам. ЄС звільняє власників посвідчень водія, виданих Україною, від вимоги мати міжнародне посвідчення водія; скасовується необхідність отримання українськими перевізниками дозволів для двосторонніх і транзитних перевезень в ЄС [4].

30 серпня 2022 року Президентом були підписати закони про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [5] та Конвенції про процедуру спільного транзиту [6]. Наслідком цього є приєднання України до «митного безвізу» – полегшення для підприємств у переміщенні своїх товарів між країнами Європейського регіону за рахунок зменшення кількості бюрократичних процедур та можливостей для зловживання на митниці. Крім того, вона сприяє більш ефективному обміну даними із сусідніми митницями, що забезпечує оперативний контроль за переміщенням товарів.

Варто відзначити, що переговори щодо впровадження подібних економічних спрощень велися ще до початку повномасштабної в рамках Угоди про асоціацію та Поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі, тим не менш воєнні дії і, спричинена ними необхідність широкомасштабної підтримки України, пришвидшили переговорний процес.

Сфера членства УКРАЇНИ В ЄС

23 червня 2022 року ЄС надав Україні та Молдові статус кандидата [7].

З огляду на колегалістичність прийняття рішень ЄС кожна відповідь на повномасштабну війну супроводжується дискусіями що галузеву процес. Наприклад під час надання Україні статусу кандидата ЄС сторони були вимушені переконувати країн-скептиків, наприклад Данію та Нідерланди, у необхідності зазначеного рішення [8].

Проте, об'єктивно, однасторонність у прийнятті рішення щодо набуття Україною повноправного членства не є єдиною перешкодою. Українське законодавство все ще не приведене до стандартів ЄС, в деяких галузях навіть кричуще.

Компромісне рішення полягало у тому, що у своєму Висновку щодо заявки України на вступ Єврокомісія виокремила низку конкретних вимог щодо підсилення демократії та верховенства права [9].

В документі конкретизовані, зокрема, вимоги стосовно реформи системи відбору суддів до Конституційного суду, призначення директорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Національного антикорупційного бюро, законодавства у сфері медіа та прав національних меншин.

Таким чином, статус кандидата був наданий «авансом» – до виконання Україною своїх зобов'язань. Такі дії від ЄС дають обґрунтовані підстави сподіватись на «спрощений» порядок для вступу України в ЄС. Його суть досить проста і зводиться до спрощення та пришвидшення від усталених умов та критеріїв для схвалення заявки про вступ.

Сфера військової допомоги

Забезпечення українських сил оборони для подальшого відновлення суверенітету та територіальної цілісності власної держави та без перебільшення всього європейського континенту, відіграє одну з ключових ролей у сьогоднішніх відносинах між Україною та Європейським Союзом.

У цьому контексті необхідно зазначити, що 17 жовтня 2022 була створена Місія військової допомоги Європейського Союзу на підтримку України (EUMAM Ukraine). У відповідь на запит України про військову підтримку, EUMAM Ukraine забезпечить індивідуальну, колективну та спеціалізовану підготовку Збройних Сил України, включно з їхніми Силами територіальної оборони, а також координацію та синхронізацію діяльності держав-членів щодо підтримки проведення підготовки [10].

Відповідно до пункту 1 Розділу 1 Рішення Ради (CFSP) 2022/1968 «Про Місію Європейського Союзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine) від 17 жовтня 2022 року стратегічною метою EUMAM в Україні є сприяння підвищенню військової спроможності Збройних Сил України (ЗСУ) до відновлення та ефективного проведення операцій, що дозволить Україні захистити свою територіальну цілісність у межах міжнародно визнаних кордонів, ефективно здійснювати свій суверенітет та захищати цивільне населення в Україні [11].

Зокрема, EUMAM забезпечує підготовку особового складу Збройних Сил на базовому, підвищеному та спеціалізованому рівнях з питань медичної допомоги, протидії РХБЯ (радіологічної, хімічної, біологічної та ядерної) зброї, розмінування, логістики та зв'язку, технічного обслуговування та ремонту, серед іншого. Програма забезпечує підготовку молодшого командного складу від рівня відділення/відділення і взводу до роти, включаючи оперативну підготовку: рот, батальйонів і бригад до колективних маневрів і тактичних дій на рівні батальйону; а також надає консультації з питань планування, підготовки та проведення бойових стрільб. Навчання підтримується наданням Збройним силам України обладнання летального та нелетального призначення. Це обладнання надається державами-членами ЄС і фінансується Європейським фондом миру [11].

І хоча ЄС позиціонує себе насамперед як економічний та політичний альянс, він сигналізує про кроки, спрямовані на посилення своєї обороноздатності. Нещодавно Європейська комісія запропонувала створити Спільну робочу групу з оборонних закупівель для координації військових витрат країн-членів у відповідь на вторгнення Росії в Україну.

Можемо констатувати, що вперше в своїй історії Європейський Союз фінансує підготовку збройних сил третьої країни (на момент написання даної статті Україна вже виступає кандидатом на членство в ЄС), закупівлю та доставку зброї та іншого обладнання до держави, яка буквально стала перед загрозою знищення як суб'єкта міжнародного права, що безумовно виступає першочерговою необхідністю у досягненні позитивних результатів на лініях бойових зіткнень.

Санкційна сфера

У відповідь на повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну Європейський Союз не оминув увагою запровадження більш жорстоких санкцій. Зокрема, прийнято розподіляти запровадження санкцій на окремі «пакети», котрі відрізняються між собою безпосереднім змістом.

Від початку загострення російсько-української війни, у вигляді визнання російським керівництвом тимчасово окупованих районів Донецької та Луганської області від 21 лютого 2021 року та до 25 лютого 2023 року включно, Європейським Союзом було прийнято 10 санкційних пакетів.

Рішення, щодо прийняття кожного рішення є колегіальним та цілеспрямованими, бо вони вражають найбільш слабкі місця Росії в різних сферах та чинять прямий тиск на російські політичні еліти.

Більшість обов'язків щодо прийняття рішення про ухвалення запобіжних рішень покладається на Європейську Раду та Європейську Комісію. На сучасному етапі у ЄС діє розгалужена мережа із понад сорока різних режимів обмежень. Деякі з них санкціоновані Радою Безпеки ООН, а інші Брюссель приймає самостійно. Рішення щодо прийняття, продовження або скасування режимів санкцій затверджуються Радою на основі пропозицій Комісії й Високого представника Союзу із закордонних справ та політики безпеки. Комісія відіграє важливу роль у нагляді за здійсненням санкцій державами-членами.

Європейська Рада є вищим органом Європейського Союзу та складається з глав держав або урядів країн-членів. Її завданням є визначення загальної політики та пріоритетів Європейського Союзу, включаючи санкції проти країн, які порушують міжнародне право.

Європейська Комісія, з іншого боку, є виконавчим органом Європейського Союзу та має право вносити пропозиції щодо санкцій проти Росії, а також координувати їх впровадження.

Прийняття рішень про санкції проти Росії зазвичай передбачає проведення довгого процесу, який включає дипломатичні консультації та переговори між країнами-членами Європейського Союзу. Після цього, якщо знайдено консенсус, Європейська Рада приймає рішення про впровадження санкцій проти Росії. Рішення має бути схвалене більшістю голосів країн-членів, і після цього, Європейська Комісія приймає відповідні заходи для впровадження санкцій.

Для більшої ефективності та подальшого унеможливлення обходу застосованих санкцій проти Росії Європейський Союз співпрацює з Групою Світового банку, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та іншими міжнародними партнерами, щоб запобігти отриманню Росією фінансування від цих установ.

Для координації цих міжнародних зусиль новостворена Робоча група з питань російських еліт, довірених осіб та олігархів (REPO) дозволяє ЄС співпрацювати з країнами G7 – Канадою, Францією, Німеччиною, Італією, Японією, Сполученим Королівством та Сполученими Штатами, а також з Австралією, щоб забезпечити виконання санкцій.

Хоча ЄС тісно співпрацює з багатьма партнерами, кожна з цих країн, що не є членами ЄС, в односторонньому порядку вирішує, які санкції вона буде застосовувати.

Чи підпадають санкції, котрі були прийняті Європейським Союзом під міжнародне право? Так. Усі санкції ЄС повністю відповідають зобов'язанням за міжнародним правом, поважаючи при цьому права людини та основоположні свободи.

Після досягнення політичної згоди між країнами-членами ЄС Європейська служба зовнішніх справ та/або Європейська комісія готують необхідні правові акти і подають їх на затвердження до Ради ЄС [12].

Сфера забезпечення прав біженців

Ще у перший день ракетних бомбардувань та перетину українсько-російського кордону хвиль російської техніки, мільйони українських сімей постали перед вибором: залишатись чи виїжджати у невідомість поза межами власної домівки?

Після 24 лютого 2022 року ЄС швидко відреагував і продемонстрував солідарність у діях, допомагаючи людям, які цього вкрай потребують. Це включало пряму гуманітарну допомогу, надзвичайну допомогу у сфері цивільного захисту та психологічною допомогою безпосередньо на кордоні.

Вперше в своїй історії у березні 2022 року Європейський Союз активував Директиву про тимчасовий захист, яка встановлює правові норми, що допомагають керувати масовим прибуттям людей. Якщо конкретизувати, то ця Директива передбачає: надання негайного та колективного захисту переміщеним особам, зменшення тиску на національні системи притулку країн ЄС. Права, передбачені схемою тимчасового захисту, включають дозвіл на проживання, доступ до ринку праці та житла, медичну допомогу, а також доступ до освіти для дітей.

Запровадження «Платформи солідарності» також є черговою «новелою» для вирішення найбільшої міграційної кризи XXI століття. Вона була створена для забезпечення виконання Директиви про тимчасовий захист у тісній співпраці з усіма сторонами. Її роль полягає у моніторингу потреб, виявлених у країнах ЄС, та координації оперативного реагування. Платформа солідарності також забезпечує загальний форум для обговорення на підтримку реалізації Плану з 10 пунктів, представленого Комісією після Надзвичайної ради з питань юстиції та внутрішніх справ 28 березня. Цілі та дії Платформи солідарності включають в себе: забезпечення загального форуму для обговорення на підтримку реалізації плану з 10 пунктів для посилення координації щодо прийому людей, які тікають від російського вторгнення в Україну, збір відповідної інформації про можливості прийому та розміщення в країнах ЄС, координація відповідних пропозицій від країн ЄС щодо прийому людей, які тікають від війни в Україні, які вже прибули до ЄС, координація передачі осіб з Молдови до країн ЄС та асоційованих держав-членів Шенгенської зони, сприяння та використання відповідних інструментів ЄС.

Наразі 4 мільйони людей з України користуються механізмом тимчасового захисту. Паралельно з цим Європейська Комісія швидко почала координувати дії з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях і запобігання торгівлі людьми [13].

Висновок. Прийнятті Європейським Союзом рішення відображають динаміку, комплексність та доречність заходів, які вживались у ряді зазначених у статті сферах. Аналіз показав, що своїми діями ЄС глибоко переконаний у подальшому закінченні війни перемогою України, зокрема шляхом надання відповідної допомоги як у військовому, економічному, правоохоронному, гуманітарному аспектах, що безперечно виступає важливими елементами реагування на сьогоднішні події. Сфера членства України в ЄС була відмічена як один з ключових аспектів, зокрема в контексті підтримки європейської перспективи країни та її інтеграції в європейський простір.

У свою чергу, відповіді ЄС часто обмежені політичними та правовими факторами, так і тісними економічними відносинами окремих держав-членів з Росією. У той же час деякі держави-члени, дотримуючись абсурдних пацифістських принципів, котрі ніяким чином не призводять до вирішення проблемної ситуації, ускладнюють прийняття спільних рішень на рівні ЄС задля підтримки України. Водночас, відповіді ЄС на повномасштабне вторгнення визначатимуть його роль та місце у міжнародному співтоваристві та подальші відносини з Україною як у кризовий так і післявоєнний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Joint investigation teams. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation* : веб-сайт. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/instruments/joint-investigation-teams> (дата звернення: 05.04.2023).
2. Joint investigation team into alleged core international crimes in Ukraine: one year of international collaboration. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation* : веб-сайт. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/joint-investigation-team-alleged-core-international-crimes-ukraine-one-year-international> (дата звернення: 05.04.2023).

3. КМЄС в Україні: Рада ЄС змінює мандат місії, щоб підтримати Україну в розслідуванні й кримінальному переслідуванні міжнародних злочинів. *Представництво Європейського Союзу в Україні* : веб-сайт. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/кмєс-в-україні-рада-єс-змінює-мандат-місії-щоб-підтримати-україну-в_uk?s=307 (дата звернення: 05.04.2023).
4. Угода між Україною та Європейським Союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом : Угода від 26 червня 2022 р. / Україна, Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-22/ed20220629#Text (дата звернення: 05.04.2023).
5. Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами : Закон України від 30 серпня 2022 р. № 2554-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text> (дата звернення: 05.04.2023).
6. Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту : Закон України від 30 серпня 2022 р. № 2555-IX / *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text> (дата звернення: 05.04.2023).
7. European Parliament resolution on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022/2716(RSP)). *Official Journal of the European Union* від 27 січня 2023 р., Серія «С», № 32, Том 66, С. 2-6.
8. Дипрадник Зеленського розповів, як вдалось переконати країни-скептики ЄС щодо статусу кандидата. *Європейська правда*: веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/23/7141849/> (дата звернення: 05.04.2023).
9. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС *Представництво Європейського Союзу в Україні* : веб-сайт. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk?s=232 (дата звернення: 05.04.2023).
10. Ukraine: Council agrees on further military support under the European Peace Facility *European Council Council of the European Union* : веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/02/ukraine-council-agrees-on-further-military-support-under-the-european-peace-facility/> (дата звернення: 05.04.2023).
11. Council Decision (CFSP) 2022/1968 on a European Union Military Assistance Mission in support of Ukraine (EUMAM Ukraine). *Official Journal of the European Union* від 17 жовтня 2022 р. Серія «L», № 270, Том 65, С. 85–92.
12. EU sanctions against Russia explained. *European Council Council of the European Union* : веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/> (дата звернення: 05.04.2023)
13. Infographic – Refugees from Ukraine in the EU *European Council Council of the European Union* : веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/> (дата звернення: 05.04.2023).